

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

VÁRADY, Judit

Szahara / Sahara

Eredeti közlés /Original publication:

Liget Műhely, 2009, február

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.002.869

Dátum/Date: 2018. május / May

filename: varadyjudit_2009_Szahara

Ezt az információt közlésre előkészítette

/This information prepared for publication by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document:

VÁRADY, Judit: Szahara / Sahara, *AHU MATT*, 2018, **pp. 1–14. old.**, No. 000.002.869, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Közkönyvtárakban / In public libraries

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, egy szaharai utazásról készült leírás

African studies in Hungary, description of a Sahara trip

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMEN-
TUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC
SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/
writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

SZAHARA

VÁRADY, Judit

Liget Műhely, 2009. február

Hajnalodott. A hirtelen támadt szél átjárta a szobát, különös, szokatlan zajok szűrődtek be a távolból, és valami furcsa szag csapta meg az orrom, amikor kikászálódtam hálózsákomból. Kesernyész, nedves, fahéjjal, mentával keveredett, meghatározhatatlan illat, amely elegyedett a szoba dohos szagával. Hálózsákban, a homokra terített szőnyegen feküdtem, mellettem négy alvó férfi. Nagy nehezen kimásztam, kezemben ruhakupaccal, törölközővel próbáltam átlépkedni az alvókat, az ajtó – kilincse nem volt, csak egy drótdarabbal lehetett beakasztani – nyikorgott, de kijutottam. Érdesen sercegő hang tudatta, hol vagyok.

Körülöttem homok, a fal mellett fa nagyságú, virágözönbe borult leander édeskés illatával keverte a furcsa szagokat. A messziről jött hang a müezzin volt, természetesen lemezzről, csikorogva kiáltotta minden ébredőnek, hogy Allah akbar.

Arab időszámítás szerint

Hol lehet itt mosakodni? Volt csap, de víz nem folyt belőle. Találtam egy iszonyú piszkos műanyag tartályt, lehetett százliteres, abból nagy nehezen öntöttem némi vizet, megmosakodtam, és gyorsan felöltöztem: hosszú ruha, fejkendő. Nem tudtam, hány óra lehet. Ide nem kell óra, az idő más mértékkel halad. Az 1500-as évek valamelyike lehet az arab időszámítás szerint, pedig otthon 2008 áprilisát írjuk. Több mint ötezer kilométerre jártam Budapeستől, körülöttem a végtelen Szahara. Jöttem repülőssel, aztán egy agyonhasznált dzsippel órákon át, csomagjaink kupacai között zötykölődve, sokszor megállítottak katonák, rendőrök, fegyveresek. Mindent megnéztek, tüzetesen, de mégis mosolyogva. Délután 46 fok meleg volt, most reggel alig lehet 8-10 fok.

Átjutottunk minden ellenőrzőpontra. Sofőrünk ismerte a járást, mi meg olyan fáradtak voltunk, hogy nem éreztünk különösebb félelmet. Ezen a hideg reggelen azonban átfutott rajtam a borzongás. Nyugat-Szaharában vagyok, azon a részén, ahol valamikor spanyol légiók meneteltek, és ma több százezer menekült él, akiket Marokkó elűzött otthonaikból. Ez a falu is menekülttábor: elfelejtett hely a marsbéli tájon.

Keserves itt az élet – télen nincs menekvés az éjszakai hideg elől, nyáron a hőség nappal meghaladja az ötven fokot. Négy éve nem esett az eső. Több százezer menekült él öt település vályogházaiban és sátraiban. Az ivóvizet teherautókból fejtik a családi ciszternák fémtartályaiba. Néha jut a vízből a szállodaként működő régi légióbázisnak is, ha éppen vendégei lennének, mint most mi.

Kimerészkedem a kökerítésen kívülre, ahol ébrednek az emberek. A lakott részeken túl sötét füstoszlopok emelkednek az égig. Mi lehet az, kora reggel? Elindulok első magánutamra, bár felkészítettek, hogy egyedül ne menjek sehová. De hajt a kíváncsiság. Szemétkupacokkal tarkított homokbuckák között bukdácsolok az egyik tűzrakásig. Kicsit távolabb ócska tévékészülékek, kibevezett számítógépházak, törött monitorok szegélyezik a kirepedezett folyómedret, legalább három méter magas kerítést alkotva. Fulladozom. A füstfelhőből előm bukkan egy tizenéves fiú. Kábelmaradékokat cipel. Nehezen értem meg, mit látok. Európában törvény tiltja, hogy a veszélyes hulladékot fejlődő országokba küldjék, és így szabaduljanak meg a kellemetlen szeméttől, ez a fal azonban a dugaszok, kábelek, monitorok alakjáról ítélve mégiscsak Európából származik.

Felkavarodó pernye

A fiú belepiszkál az egyik égő halomba, amelyben autógumi-roncsok füstölögnek. A felkavarodó pernye sűrű fátylat von közénk. Aztán a fiú kiemel egy köteg rézkábelt a tűzből, és a mellette lévő kis bádog-

lavórba ejti a sístergő kupacot. A szigetelés leolvasztásakor rákkeltő és mérgező anyagok tömege szabadul fel. Mi folyik itt? Hirtelen burnuszos, kékköpenyes alak bukkan elő egy tevéen, valamit erőteljes hangon magyaráz, aztán eltűnik. Jobb lesz visszamenni a bázisunkra, ahol már ébredszik három magyar társam és mauritániai vezetők. Nem mesélem el a reggeli kalandot. Itt lassabban mérk az időt, de előbb-utóbb úgyis megtalálom a magyarázatot.

Harminc évvel ezelőtt Algériában dolgoztam. Az ország nagy része a Szahara: az európai számára ismeretlen világ. A sivatagban az ember megérzi, mennyi felesleges, jelentéktelen dologgal törődünk, és mennyire hamis hiedelem, hogy legyőztük a természetet. Az a fajta csönd sehol máshol nem tapasztalható.

A Szaharában csak úgy lehet életben maradni, hogy az emberek segítik egymást. Ott nem fordulhat elő, hogy valakinek lerobban az autója az út mentén, és egy másik autó nem veszi föl a stoppost. Föl kell venni, mert esetleg nem éri meg a másnap reggelt. A legfontosabb törvény, hogy a terepet ismerő vezető nélkül tilos a sivatagba menni. Mostani vezetők, a mauritániai Szliman Ahmed a sivatagi létezés művésze és mestere. Nyugodtan rá merem bízni az életem: ha bevisz a sivatagba, ki is hoz majd.

A Szahara Alapítvány meghívására három hetet töltöttem a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságban. A felkészülésre, tájékozódásra nem sok idő maradt, annyit viszont hamarosan sikerült kideríteni, hogy komoly gondot okoz, ha íróasztal mellől kíván az ember tájékozódni. A világatlasz szerint területe 266 ezer km², lakossága 174 ezer fő, népsűrűsége 0,8 (helyesen: 0,7) fő/km². Államformája szerint „jelenleg marokkói megszállás alatt”. A világhálóról vagy két tucat, többnyire meglehetősen rövid és felületes információ érhető el. Pál Attila a Beszélő 2005. szeptemberi számában megjelent írása szolgált csak némi segítséggel. Ebből megtudtam, hogy a vidék őslakói a nomád berberiek voltak, és a VII. század táján telepedtek le a kelet felől érkező arabok. A nem különösebben gazdag terület 1885-ben nagyhatalmi presztízs miatt vált Spanyolország egyetlen afrikai gyarmatává. A ma is érvényes határokat 1912-ben rögzítették a szomszédos Marokkót, Mauritániát és Algériát akkoriban egyaránt birtokló Franciaországgal kötött egyezményben. A gyarmatosítók elleni első ellenállási mozgalom 1923-ban kezdődött. Az 1940-es évek végén talált nagy mennyiségű és tisztaságú foszfátkészlet megnövelte a terület értékét, azóta még számottevő vas-, mangán-, réz-, valamint kobaltlelőhelyek-

re akadtak, és újabban jelentős kőolaj- és földgáz készletekről is hal-
lani. 1960-ban az ENSZ határozatot fogadott el, amelyben deklarálta a
gyarmatok függetlenségét. Nyugat-Szaharát azonban a spanyolok nem
gyarmatként, hanem spanyol tartományként jegyezték, így az ENSZ
csak újabban két év múlva sorolta a „felszabadítandó” országok közé a
területet. 1973-ban Tindoufban megalakult a Polisario Front, amely
nyílt fegyveres harcot indított a spanyol uralom ellen. 1975-ben, Fran-
co tábornok halála után a hatalmi holdudvar Marokkó és Mauritánia
javára kötött titkos szerződése értelmében II. Hasszán marokkói király
rendeletére 350 ezer marokkói katona és civil vonult be a gyarmatosí-
tás előtti történelmi jogokra hivatkozva. A szaharaiak azonban ragasz-
kodtak az ENSZ által is tiszteletben tartott határok megőrzéséhez.
1976-ban kikiáltották a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot,
amelyet ma 85 afrikai és dél-amerikai állam ismer el hivatalosan.

Az ország területét kettéosztó falat 1982-ben emelte a marokkói
kormány, hogy stabilizálja a terület 70%-a és a lakosság 40%-a feletti
uralmát. Elsősorban a foszfátmezőkhöz és az óceáni halászati jogok-

hoz ragaszkodnak, ezért építették meg a 2400 km hosszú, 3 méter magas dupla földsáncot, amelynek keleti oldalát aláaknázták. Az izraeli tervek és a szaud-arábiai pénz révén megvalósult létesítmény egyike a ritka, bár nem túl szép izraeli-arab összefogásnak. A marokkói megszállást a világ egyetlen országa sem ismeri el, a jelenlegi status quo fennmaradásában azonban Marokkó mellett Szaud-Arábia, Izrael, Franciaország és az Amerikai Egyesült Államok is érdekelt.

A hetvenes évek közepén algériai tartózkodásom alatt még rendszeresen hallottam híradásokat a térségről, és a Polisario harci sikereiről. Egy kirándulás alkalmával éppen beleszaladtam a háborús övezetbe: tankok, halottak, sebesülten ténfergő, segítségre váró emberek, gyerekek sokasága közé érkeztem, és fogalmam sem volt, hol vagyok. Később tudtam meg, hogy a szocialista tábor akkor még baloldali, vagyis potenciális szövetséges mozgalmat látott a Polisarióban, de hamar kiderült, hogy inkább nemzeti, mint szocialista jellegű, és így meg is szűntek a híradások.

Az 1997 szeptemberében kötött tűzszünetet többnyire betartják, ezt az ENSZ 250 katonája ellenőrzi, állítólag kétmillió dollárért. Az élelmiszersegélyekre szánt összeggel együtt mindez havonta hárommillió dollárba kerül. A segélyküldeményeket általában lejárt szavatosságú gyógyszerek és élelmiszerek jelentik, ez az európai országok ügyes kereskedőinek igen jó üzlet.

Valóságos enklávé

A hivatalos leírások többnyire a marokkói megszállás alatt lévő területekre vonatkoznak, pedig a világ szeme elől elzárt Szaharában is élnek emberek, igaz, meglehetősen méltatlan körülmények között. Az egy-egy Nyugat-Szahara lakosságának 60%-a a Szaharába menekült, és a fal túlsó oldalán álló menekülttáborokban él. Népszégük a jelentős természetes népességnövekedést (5-7 gyermek családonként) alapul véve 2000 körül lehetett 280 ezer fő, ami hozzávetőlegesen évi 5%-os növekedést jelent, és egyben jelzi, hogy a probléma megoldása hosszú távon nem halogatható. Az eredetileg rövid átmeneti állapotra berendezkedő menekült társadalmat 1979-ben szervezték az öt városba. Algír hallgatóságos hozzájárulásával lassanként valóságos enklávét rendeznek be saját katonai közigazgatással, közintézményekkel, kórházakkal, iskolákkal.

A táborok városképe egyhangú és lehangoló. Sok helyen még megvannak az ENSZ-től kapott sátrak, a családok azonban ezek mellett vályogházakat építenek maguknak. A komfort nélküli épületek a helyszínen ástott homokos agyagból készülnek. A minimális alapozású és a környezettel megegyező járószintű földszintes épületek nagysága 25–100 m² körüli, attól függően, mekkora a család. Az épületek teteje enyhe lejtőszögű, hajlított bádogg, esetenként vászon födémet feszítenek alá a homok ellen. A házak, sátrak körül némileg elkülönítve kecskeólak találhatók – csaknem minden családnak vannak állatai. Itt gyűlnek össze estefelé a napközben szabadon ténfergő, élelmet kereső, növények híján a szeméten tengődő kecskék, ritkábban tevék. Ezeket a néhány négyzetméteres, tető nélküli ólakat többnyire fémhordók ki egyengetett lemezeiből, autórongsokból, és egyéb talált, másra nem használható lomokból építik.

A városkép állandó része a sivatagi szél görgette szemét. Az élelmiszerek csomagolóanyagából és az egyéb háztartási hulladékból folyamatosan képződő szemetet a kecskék szelektálják: ami ehető, hamar eltűnik. Az ENSZ által osztott (és rendszeresen megdézsmált, jó pénzért másutt eladott) rizsből, lencséből, babból, burgonyából, hagymából, cukorból, teából stb. álló, egyre zsugorodó élelmiszersegélyeket a tehetősebbek a tábor piacán egészíthetik ki. Itt építőanyagokat, szerelvényeket, napelemeket, akkumulátorokat, savat, festéket, tea-tűzhelyet, zöldségeket, tevehúst, ruhaneműt árulnak. Az egyik településen láttunk borbélyt is, és néhány szerszámból álló autójavító meg lakatosműhelyt.

Az idő előrehaladásával megjelentek a városok határában a temetők. Awsard tábor temetője 5-6 hektárnyi, egyforma, kövekkel kirakott szegélyű sírjai között itt-ott épített sírhelyek is feltűnnek, ami a helyi társadalom lassú vagyoni differenciálódásának kétségbevonhatatlan jele. A faltól keletre azonban nem csak menekülttáborok láthatóak. A környék érdekességei a Zammur hegység vitatott korú (6–10 ezer éves) barlangfestményei és temetői. A barlangfestményeket az európaiak kivágják és elszállítják, majd a kőlapokat az osztrák régiségpiacokon értékesítik jó pénzért.

Az időjárási viszonyok az utóbbi években egyre szélsőséesebbek. A helybeliek azt állítják, csökkent a csapadék, emelkedett a hőmérséklet: 5-6 éve melegebbek a nyarak és hidegebbek a telek, mint korábban. Ez azt jelenti, hogy télen fagypont közeli, nyáron sokszor 50 Celsius fok feletti értékeket mérnek. A hőmérsékletváltozás mellett itt is gyakoribbak a hirtelen jött viharok. Az utolsó említésre méltó mennyiségű csapadék négy évvel ezelőtt felhőszakadás formájában érkezett, a vályogházak ablakain folyt be a víz, sok házat elmosott az ár. Az algíri magyar konzul elmondása szerint Észak-Afrikában a sivatag évente 350–500 méteres tempóban közelít a Földközi-tengerhez. Egy körülbelül 2-4 km²-es területen, a kősvatag közepén még ezeknél is lenyűgözőbb, asztallap méretű sziklarajzok találhatók. Ezeken is állatfigurák, zsiráfok, antilopok, bivalyok, orrszarvúak, halak láthatók, ékes bizonyítékát adva, hogy a jelenlegi kősvatag helyén egykor paradicsomi állapotok között élt az ember. Utunk során több egykori folyó- és tómedren keltünk át, aljukon megszámlálhatatlan megkövesedett ősmaradvány hevert.

Végső és igazságos megoldás

Az oktatási rendszer csak az általános (de a miénknél fegyelmezettebb és magasabb szintű!) és az alapfokú fogyatékos képzésre, valamelyest még a szakképzésre terjed ki, a közép- és felsőfokú képzés többnyire Spanyolországban és Algériában történik. Az ENSZ utolsó határozata szerint szükségesnek tartja a végső és igazságos megoldást: egyrészt a szaharai nép önrendelkezésének biztosítását, másrészt a kölcsönösen elfogadható politikai megoldást. Ilyen megoldás azonban nincs.

„Egy nép kétharmada tengődik menekülttáborokban a hazáján kívül, lassan minden reményét feladva, miközben az ENSZ által elismert állama van. A világszervezet ez ügyben (is) határozatok tömkelegét hozta már, ám ezeknek nem képes érvényt szerezni, mert egy ország két nagyhatalommal a háta mögött fűtyül mindenre, és ezt a legenyhébb gazdasági, politikai-diplomáciai szankciók fenyegetése nélkül megteheti” – vonta meg három éve a mérleget Pál Attila. Láttam, hogyan nő fel immár a harmadik generáció a kietlen sivatagba szorítottan szeméthegek és borzasztó higiénés viszonyok között, a létminimumon tengődve, ugyanakkor töretlen szaharai identitással. Azt hiszem, ez az ismert világ egyik legkevésbé vitatható szégyene.

Sivatagi utunk során, egy óriási homokvihár elől az erre a célra kialakított, vasoszlopokon álló bádogviskók egyikébe menekültünk, amelyhez vezetőnk hozzábilincselte az autót is. Sajnos, a várakozás közben ki kellett mennem, s ahogy vakon tapogatóztam, hozzám vágódott egy magyar tőkehalmájas konzervdoboz. Talán magyarok jártak itt előttünk? Dehogy. Vezetőnk, amikor tiszta lett az idő, megmutatta, honnan jött a szemét. Öten hatszáz konténert számoltunk meg, aztán meguntuk a számolást. Irdatlan mennyiségű szakadt, nyitott, szeméttel teli konténer landolt a sivatagban, a nyugat-szaharai partoktól alig 150 km-re, a menekülttáborokhoz közel, ahol csupán 15 méternyi homok fedi a talajvizet. A szemét egyértelműen Európából származott, s döbbenet fedeztünk fel számos magyar cégnevet, származási helyet. Cipők, ruhák, kézitáskák halmazát görgette a szél. Egy másik konténerből számítógépek, levitézlett monitorok bukkantak elő, a következőben elázott, szétszakadt hordók, ki tudja, milyen vegyi anyag maradványaival. Marokkó vállalja, hogy elszállítja a szemetet, és így Európa tiszta lesz. A Szahara hatalmas. Azzal meg senki nem

foglalkozik, hogy a menekülttáborokban emberek ezreinek halálát okozza a szennyezett víz.

Hamarosan azt is megtudtam, mi folyik a szeméttel táplált tűzrakásoknál. Hetenként rendszeresen megjelennek a hulladékokat szállító brókerek megbízottai. Senki nem firtatja, honnan való az áru: mindenki tudja, hogy Európából. A sivatagban nincs munkalehetőség, némi kis pénz reményében az élelmesebbek a lerakott árukból kicibálnak minden réztartalmú alkatrészt – és közben szanaszét szórják az idegbénulást okozó ólommal, tüdő- és vesekárosító, daganatkeltő kadmiummal teli alkatrészeket. A számítógépekből először kiszzerelik a még értékesíthető darabokat, elsősorban a meghajtókat és memóriamodulókat, a leszaggatott kábelekről meg leégetik a műanyagot, és a rezet eladják. A maradékot egy nagyobb vihar betakarja homokkal. Az eljövendő korok régészei bizonyára megjegyzik majd, hogy a 21. század elején újfajta ártalmas anyag jelent meg, nemcsak a szemétlerekokban, hanem a Szaharában is: az e-hulladék.

A számítógépek mellett mindenféle elektronikus eszköz a Szaharában végzi. Egyre nagyobb teret nyer a digitális televíziózás, így sok millió – amúgy kiválóan működő, de kizárólag analóg vételre alkalmas – készülék válik hasznavehetetlenné. Élelmesebb emberek mindentől jó pénzért megszabadítják saját államukat. Az e-hulladék a mérgező anyagok mellett ezüstöt, aranyat és egyéb értékes fémeket tartalmaz. Elméletileg hatékonyabb és a környezetet is kevésbé terhelő módszer, ha az elhajított számítógép-alapokból kinyerve hasznosítják újra az aranyat, nem külszíni bányászattal termelik ki. Az újrahasznosító cégek brókereknek adják el a hulladékot. Azok hajókra rakják, és a környezetszennyezéssel, az emberi egészséggel nem törődve elküldik a fejlődő országokba, vagy oda, ahonnan üzletet remélnek. Európának ez nagyon kellemes: amit nem látunk, az nincs. Az EU-direktívákat pénzért mindig hatályon kívül lehet helyezni. Kína elektronikus hulladékot feldolgozó telepei mellett mérték minden idők legnagyobb légköri dioxin-koncentrációját. A Szaharában nem méri senki. De jut belőle Nigériának, Ghánának, Elefántcsontpartnak is.

Egy nagyon elegáns tuareg

Tindoufban szálltam fel egy Algírba tartó repülőgépre. A sivatag felett – biztonsági okokból – a belföldi gépek csak éjjel járhatnak. Hihetetlen sok ellenőrző állomáson mentem keresztül: legalább tíz helyen kérték katonák az ujjlenyomatomat, átnéztek, nincs-e nálam fegyver, kábítószer és hasonló. Marokkó a második legnagyobb ópiumtermelő terület Afganisztán után, a kábítószerüzlet onnan indul Európába – Magyarországra is. A repülőn találkoztam egy nagyon elegáns tuareggel, akinek mindkét kezéhez egy-egy diplomatafészek volt bilincselve. Két oldalról testőrök vették körül, rengeteg fegyverrel. A többi utas teljes ellenőrzése, és egy óra várakozás után ők sötétben szálltak fel. Mellettük ültem, és találgattam, mi lehet a két diplomatafészekében. A tuareg úriember kedvesen megkínált teával és elárulta, hogy a táskákban kábítószer és pénz van, egyébként szeméttügyben dolgozik, mert most az a legnagyobb biznisz. Nem egészen értettem, de hirtelen leszállt a gép a sivatagban, és különös útitársam átszállt a svájci vöröskereszt kis magángépére.

Néhány hét múlva az Andrássy úton egy indiai gyorsétteremben ebédeltem, amikor tört magyarsággal beszélő úr állt meg mellettem, és nevemen szólított. Először nem ismertem fel az európai öltözkében: a tuareg volt, akivel a repülön találkoztam. Szemétügyben járt Magyarországon, tőlünk Ukrajnába ment. Megtudtam, hogy hat nyelven beszél, és annak dolgozik, aki megfizeti. A szemét napjainkban nagy érték: meg lehet belőle gazdagodni.

VÁRADY Judit

1946-ban született, a Budapesti Műszaki Egyetemen végzett vegyész-ként. Dolgozott Afrikában és az arab világban, majd itthon elvégezte az újságíró iskolát, megtanult filmezni, járt az ELTE és a BME különböző továbbképző szakaira. 10 évig a Vegyész Szakszervezet lapját, a Vegyipari Dolgozót, majd 12 évig a Magyar Vegyipart írta és szerkesztette, és különböző szakmai és helyi lapok szerkesztésében, írásában vett részt (Kémikusok Lapja, Kémia tanítása, Kazincbarcikai Közélet, Szakoktatás). Fontosabb publikációk: *Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet: tankönyvek és munkafüzetek* (2010); *A cikk nyomon követése Témaválasztás Public Relations Médiajog és etika Az olvasás gyönyörűsége* (2012)